

відтворив науковий, суспільно-історичний і культурний світ цілої епохи. Не забув згадати про тих, із ким доводилося хліб-сіль ділити, і тих, хто неприхильно ставився до нього. З-поміж перших щирим колоритним словом малює портрети В.Сосюри, М.Хвильового, С.Божка, Т.Осьмачки... Не “загубив” з літами і свого студента-дипломника, а згодом доктора філологічних наук Степана Крижанівського³.

Багато років Г.Костюк присвятив дослідженню життя і творчої діяльності В.Винниченка. Свою першу розвідку “Остання резиденція В.Винниченка” він опублікував у збірнику “Володимир Винниченко: статті й матеріали” (Нью-Йорк: ВУАН, 1953), і відтоді цей письменник супроводжував його все життя. Отож “давній побратим” Григорія Костюка Петро Одарченко небезпідставно назвав його основоположником наукового винниченкознавства⁴.

Матеріал, який пропоную увазі читачів “СіЧ”і, написаний Григорієм Костюком у двох площинах, а саме: перша частина у вигляді нотаток, стисло спланованого переліку питань, а друга – власне виступ під час вручення літературної премії імені Володимира Винниченка. Літературознавець стверджує, що він залишається в боргу перед українським народом, не надрукувавши кілька своїх рукописів і не закінчивши працю “Сталінізм в Україні”. Рукописи зі США ще за життя Г.Костюка привіз в Україну літературознавець Сергій Гальченко, нині вони опрацьовуються і, сподіваюся, будуть опубліковані. Це дасть змогу повернути читачам “повного” Григорія Костюка, який писав задля “утвердження української правди, української національної свідомості і для невмирущої ідеї відновлення української Державності”. Тому і сприйняв він із подякою нагороду напередодні свого дев’яностоліття, згадавши при цьому біблійний вислів “нині отпускаєши” як добрий знак повернення в Україну його незаслужено забутого і спалюженого за радянських часів імені.

Ксерокопію документа⁵ привезла в Україну Галина Кошай, якій принагідно висловлюємо щирю подяку за надану можливість оприлюднити думки вченого. На звороті останнього аркуша матеріалу міститься цікавий автограф – запис про Київ і хмельницьку обласну газету “Подільські вісті”. Як пояснила Г.Кошай, літературознавець пильно стежив за публікаціями про нього у пресі. І коли вийшла друга книжка мемуарів “Зустрічі і прощання”, він склав список тих, кому хотів би їх надіслати в Україну. У списку були мешканці Києва, Хмельницького, Кам’янця-Подільського, Полтави, Луганська, Харкова, Чернівців... Цей факт засвідчує, що Григорій Костюк навіть у присмерковому віці не був байдужим до життя, не втрачав творчого інтересу і снів Україною до останньої хвилини.

м. Хмельницький

Григорій Костюк

КЛОНЮ СВОЮ ГОЛОВУ ПЕРЕД УКРАЇНОЮ

До промови на вечорі вручення нагороди імені В.Винниченка – 10.XI.91 р.

- 1). Подяка організаторам і приявним.
- 2). Особливість моєї другої нагороди.
- 3). За що мені дали першу нагороду?
- 4). Мій борг перед українською культурою.
- 5). Приймаю з подякою цю нагороду, як початок нагород діячам культури української діаспори.
- 6). Чи писав я свої книги з розрахунком на нагороду, відзначення, пошанування?

³ Там само. – С. 513-516.

⁴ Одарченко П. Українська література. – К., 1995. – С. 199.

⁵ Документ зберігається в родинному архіві автора публікації, куди його передала хмельничанка Г.Г.Кошай. – В.М.

Ні. Я писав для

- а) утвердження української правди;
- б) української національної свідомості;
- в) і для невмирущої ідеї відновлення української Державності.
- 6). Чи думав я, що це станеться за мого життя?
- 7). Сталося.

Нагороду з подякою приймаю і клоню свою голову перед Україною, українським народом у вічність буття яких я вірив з юнацьких років.

Вашінгтонські групи УВАН, НТШ та парафія Свято-Андріївської православної катедри.

Вечір з нагоди вручення диплому першої нагороди ім. Винниченка Г.О.Костюку від Спілки письменників України, Українського державного фонду культури 10 листопада 1991 р.

Заля Свято-Андріївської православної катедри у Сільвер Спрінг (у Вашингтоні).

1). Подяка організаторам і учасникам вечора-бенкету.

Всечесний отче Григорію і паніматко; високодостойний президенте УВАН у США, професоре М.Борецький; високодостойний голово вашінгтонської групи НТШ, докторе Калинович; довголітній голово вашінгтонської групи УВАН, мій давній побратиме Петре Васильовичу Одарченко, а також широковідомому в нашій громаді діячеві, публіцистові, критикові Миколі Олександровичу Француженкові і всій світлій громаді, дорогих і близьких мені людей, які виповнили цю залю — я висловлюю свою глибоку подяку.

Слово по суті.

Це моя друга нагорода після нагороди фонду Антоновичів. Фондація оперта на інтелектуальний прошарок діаспори — у цьому його значення.

Друга нагорода з фонду ім. Винниченка дана мені у відродженій Українській Державі. Цю нагороду визначав уже найвищий інтелектуальний світ українського народу — Інститут літератури Академії наук, Спілка письменників України, Український фонд культури.

Я приймаю цю нагороду з подякою. Це нагорода за всі мої книги і всю працю. Тут хочу сказати: як людина, з усіма їй слабостями, мені, звичайно, приємно, що це вирізнення впало на моє ім'я, але, як громадянин, я вважаю, що моє ім'я тут *gasna belly* до широченного великого історичного факту. Вперше вільний український народ відзначає здобутки своїх людей, що змушені жити і працювати поза межами рідного краю. В цьому сенсі ця моя нагорода в рівній мірі стосується всіх моїх колег, що протягом довгих років часто в тяжких умовах самовіддано працювали.

Подібно відповів я на привітання нашого амбасадора при ООН Удовенка.

Мене нагороджено, по-перше, за мої книги — за суму ідей, фактів і документів, які я дослідив, обґрунтував і виклав у своїх наукових й публіцистичних працях. По-друге — за організацію і збереження архівного матеріалу й документів важливих до вивчення суспільної і культурної історії України ХХ століття.

Я намагався за всяку ціну згромаджувати, зберігати і публікувати документи чи твори письменників, що загинули в більшовицьких тюрмах і таборах.

1). Зібрав усі п'єси М.Куліша, зібрав усе листування його й зредагував спогади дружини та опублікував.

2). Знайшов, відредагував, вступну статтю написав і видав роман «Місто» відомого письменника Вал.Підмогильного.

3). Зібрав майже всю спадщину проф. Миколи Плевака (загинув на засланні) і видав томом 900 стор. з докладними коментарями.

4). Я вважав, що треба врятувати від забуття не тільки поезію, а й наукову спадщину поета і професора П.Филиповича. Так появилася у світ том його літ.-критичних праць «Література».

5). Так само літературно-наукова спадщина поета і вченого Михайла Драй-Хмари впала на мої плечі й я видав їх у НТШ з моїми докладними примітками і післямовою.

Але чи не найбільшу мою увагу прикували два велетні літератури й громадської думки — спадщини:

1) Володимира Винниченка і 2) Миколи Хвильового, того саме Хвильового, що ще 70 років тому в трактаті “Україна чи Малоросія” сказав такі віщі слова: “Самостійна Україна (буде) не тому, що хочемо ми..., а тому, що цього вимагає непоборна воля історичних законів...”

...коли якась нація виявляє свою волю на протязі віків до виявлення свого організму як державної одиниці, тоді всякі спроби так чи інакше затримати цей природний процес, з одного боку, затримують оформлення клясових сил, а з другого — вносять елементи хаосу вже у світовий загальноісторичний процес

.....
“замазувати” самостійність порожнім псевдомарксизмом значить не розуміти, що Україна доти буде пляцдармом для контрреволюції, доки не перейде того природного стану, який Західна Європа пройшла в часи оформлення національних держав”.

І от цей великий український патріот і глибоко талановитий письменник, що кінчив життя самогубством, був заборонений, цькований, як фашист, український буржуазний націоналіст. Архів його знищено, недруковані твори також (“Вальдшнепи”). До речі, таке ставлення до Хвильового було і в націоналістичному таборі еміграції.

Йшлося про знищення пам’яті цього письменника. Треба було рятувати.

На допомогу прийшов представник молодшого покоління Ос.Ст.Зінкевич. Він — ентузіяст Хвильового, сказав: якщо я візьмуся редагувати твори, то він дає до диспозиції в-во “Смолоскип”.

Почали працю. Довга й неймовірно тяжка. Але витягли і повного Хвильового дали українському народові.

* * *

2) з Винниченком справа була ще тяжчою. В тоталітарному світі становище його було таке ж як і Хвильового. Його таврували і комуністи, і націоналісти.

Мене ж, що був тісно пов’язаний з цими письменниками, чорні сили України і еміграції теж цькували. Треба було мати міцні нерви, щоб витримати. І я витримав.

Що я зробив у справі спадщини Винниченка? (виокремлено Г.Костюком. — *В.М.*). Як бачите, я охопив значуще коло проблем українського суспільно-державного і літературного життя першої половини ХХ століття.

Але порівняно до того, що я міг би зробити, я зробив мало. Я залишаюся в боргу перед моїм народом. Мій борг:

- 1). М.Драгоманов як літературний критик (моя мрія ще зі студентських років).
- 2). Життя й діяльність В.Винниченка (монографія).
- 3). Азіатський ренесанс у мистецтві або Четверте відродження людства М.Хвильового (візія і дійсність. Монографія).
- 4). Не закінчив свою трилогію “Сталінізм”.

* * *

Але якщо високе журі, що його створили Інститут літератури АН, СПУ і Український фонд культури, знайшло, що й та скромна праця, яку я вклав у розбудову української свідомості і культури заслуговує на відзначення, то я приймаю з подякою премію і кажу: я ніколи нічого не писав для нагороди, для відзначення, для вшанування. Я писав тільки — для утвердження української правди, української національної свідомості і невмирущої ідеї відновлення української Держави. Я ніколи не думав, що моя праця, яка опиралася на ці три основи, ще за мого життя буде оцінена.

Але настав великий час. Українська держава стає дійсністю. Народ український через своїх кращих синів заявив перед цілим світом, твердо і рішуче, про своє право на вільне людське життя. І в цей величний час всі мої праці пішли на озброєння української державної свідомості, культури й літератури.

Інтелектуальний штаб повсталого народу вирішив, що мені належить за це нагорода. Для початку мого дев’яностоліття це звучить як літургійне “нині отпускаючи”!

Я приймаю нагороду з подякою і клоню свою голову перед Україною й українським народом, у вічність якого я вірив з юнацьких років.

